KLIEM U GĦIDUT IT-TFAL

(*Studju Folkloristiku ta'* Ġ. CASSAR PULLICINO)

(*Jorbot ma' "Leħen il-Malti" Għadd 179-181*)

BUWA. De Soldanis ifisser *buwa* bħala l-verb *xorob*. Igħid li ssibha kullimkien u jagħti dil-biċċa meħuda minn Plawtu : "*Ecquid tibi videor mammam adire, Cato, quod cibum ac potionem 'buas' et 'pappas' vocant, et patrem 'tatam' et matrem 'mammam'*," (p. 69). Vassalli (p. 58) igħid illi l-kelma hija *voce dei fanciulli colla quale indicano di voler bere.*

BUŻŻU. Skond Vassalli (p. 61) *bużżu* hija *voce bassa* u tfisser "ibleh". Lil wieħed xiħ għadhom igħidulu *nannu bużżu*. Meta tqum b'għajnejk nofshom magħluqa igħidulek *għajnejk bużża*. Flok *bużżu* tisma' wkoll *qużżu* (q.v.).

ĊOĦĦ. Kiser. Bonelli biss jagħti dil-kelma fl-istudju tiegħu *Il dialetto maltese* fl-*Archivio Glottologico Italiano* (Supplementi, 1907, Torino, p. 45). Jagħti dan il-kliem *għamel ċoħħ*.

DEJDA. Gidja jew ħaruf. Vassalli jagħti dil-kelma u jgħid hekk fuqha : "*Nomen seu epithetum quod datur cappellae et pecori et quo capra et pecora saepe vocantur.*"

TA' DENBU. Xitan. Lit-tfal ibeżżgħuhom billi jgħidulhom li ġej għalihom "ta' denbu", i.e. ix-xitan, u dan aktarx għax fl-istampi ta' l-inkwatri, ngħidu aħna f'dawk tal-mewt it-tajba u l-mewt il-ħażina, ix-xitan jidher bid-denb.

DIDDA (*diddi*). Bonelli jfissirha bħala *mammella*. Meta l-ommijiet ikunu sa jreddgħu lil uliedhom igħidulhom : "Ħu d-diddi" jew, skond Caruana, "boqqa żejża". Tisma' wkoll *żiżżi* flok *diddi*.

DIDDU. Uġigħ. De Soldanis ifisser il-kelma bħala "*dolore, ferita.*"

DINDI. Sabiħ.

DUDU. Kull ħaġa ċkejkna li tiċċaqlaq tissejjaħ *dudu* mit-tfal.

ĠINĠA. Larinġa.

ĠUĠU. Gobon. Għadni niftakar li meta konna tfal konna niltaqgħu ħafna tfal u wieħed minna kien iqum u jgħid dawn il-kelmiet aktarx biċ-ċajt :

"Prietka minn tal-lejla,
La ġuġu u anqas nejna" (q.v.).

GADAJDU. L-istess bħall-Babaw. Tismagħhom igħidu "Ġej il-Gadajdu għalik!"

GANGI. Din il-kelma għadna niltaqgħu magħha bħala laqam ta' nies f'xi raħal, imma aktarx m'għadniex ingħiduha fis-sens li qal Bonelli (Supp. *Arch. Glot. It.* 1907, p. 46) fejn fissirha hekk: "*Crepa! dicesi tra ragazzi battendo il pugno della mano destra sulla mano sinistra in senso di dispetto; dallo Spagnuolo 'ganga'.*"

GAWGAW. Skond A. Cremona. (*Race, Language and Myth,* fir-rivista *Melita,* Sett. 1921, p. 403) din hija t-taħsira tal-*bawbaw.* Imma l-Gawgaw għandu x'jaqsam mal-Milied biss, għax joħroġ f'nofs il-lejl—bħal Father Christmas u Santa Claus— u jekk isib mustaċċih miblula jgħid "Ix-xitwa għaddiet", u jekk isibhom nexfin igħid "Ix-xitwa għadha ġejja." Li l-Gawgaw għandu x'jaqsam mal-ħajja taż-żgħar jixhdu l-fatt li dari, kif igħid Patri Magri (*X'Igħid il-Malti,* p. 77), kienu jagħtu dan l-isem lil min jitwieled f'nofs il-lejl tal-Milied. Vassalli (*Lexicon,* 1795, p. 310) isemmi li fi żmienu kien għad fadal min jemmen li nies jitbiddlu f'fantażma: "*dicono perciò i ragazzi e le donnicciuole, che tutti coloro i quali nascono nella notte del 25 dicembre al punto medesimo in cui nacque il Messia, finchè vivano, in ogn'anno a quel punto stesso, essendo addormentati, si trasformano e diventano come larva e spettri notturni, e tra gemiti e smanie vanno a percorrere precipitosamente chi le strade pubbliche recandovi sommo terrore, chi le vaste pianure e foreste, e chi le valli e scabrose dirupi, e dopo d'essere stati da natural impeto così miseramente abbattuti se ne ritornano a casa stanchi e mal menati ove dopo riavuta la primaria forma umana si risvegliano.*" L-istess kittieb igħidilna li xi nies, biex iwettqu dawn il-ħmerijiet ta' moħħhom, igħidu li marru jfittxu 'l żwieġhom jew 'l uliedhom li jkunu mweldin f'dak il-ħin, u lè ma jsibuhom minn nofs il-lejl sa ftit sigħat wara, imma jsibuhom biss meta jisbaħ u jsibuhom b'ġisimhom imbenġel u mfarrak. Fuq in-nisel tal-kelma, Cremona (op. cit.) ifisser li aktarx ġejja mill-għarbi *babbux* li fl-Isqalli ssir *babbaluci* jew *babbaluciu* u tfisser sew *bebbuxu* kemm pa-

tri liebes iċ-ċoqqa u rasu ħierġa minn taħt il-kapott. Iżid igħid hekk: *"the close affinity in shape between the protruding tentacles of the snail's head and the capuchin's cowled features is correspondingly borne out by the synonymy in the words 'babbaluciu' (from the Arabic primary word 'babbux' and the 'babbaluc' (a muffled friar) wherefrom the term 'babaw' for phantom, in the Siculo-Maltese baby language has been finally evolved. A link between these terms and the epithet of 'gawgaw' (corruption of 'babaw') given to the phantom on Christmas eve at midnight, in Maltese sayings, can be easily established."*

GEDUDU. Diminutiv ta' *gidi* jew *gidja*. Hal Tarxien, meta konna żgħar, kien hemm wieħed tal-ħalib li kien igħaddi bil-mogħoż igħajjat: "Għandu l-geduda!" Taħt il-kelma *gedida* Bonelli (*Supp. Arch. Glott. It.* 1907, p. 46) jidhirlu li hija forma sekondarja mnissla mill-Għarbi *gadjun*, (M. ħaruf).

GIGGU. Flixkun. Meta l-ommijiet ikunu sa jisqu lit-trabi mill-flixkun igħidulhom: "Hu l-ġiggu".

GINDI. Tigdem. Barra Vassalli, dil-kelma jagħtiha wkoll Bonelli u Caruana. Dan ta' l-aħħar iġib dan l-eżempju: "Ara jgindik it-*tetu*." (q.v.).

HABBI. Flus. Meta jkunu sa jagħtu xi sold liż-żgħar tismagħhom igħidu "Ejja ntik ħabbi".

HAJ. Karrozza. Bonelli jagħti l-espressjoni "*fuq il-ħaj*" li, kif igħid hu, tinsema' Għawdex biss, u jfissirha "*in carrozza*". Billi l-karrozza kienet taż-żwiemel sa ftit taż-żmien ilu u mhux tan-nar, naħseb li dil-kelma ġejja mill-*Hej*! li jgħidu meta jsuqu l-bhejjem. Mhux darba u tnejn li t-tfal jagħtu isem lil ħaġa mill-ħoss li jassoċjaw magħha (qb. *paqqa* għall-karrozza tan-nar mill-ħoss tal-horn). Bejn *ħej* u *ħaj* m'hemm xejn ħlief bidla djalettali.

HAJBU. Falzon (p. 108) igħid li b'dil-kelma jfissru l-ewwel mixi bil-mod li tagħmel it-tarbija. Il-lum il-kelma *ħajbu* nsibuha bħala laqam ta' xi nies, fost dawn ta' wieħed għannej-tallab li jaħbat iben wieħed mill-iktar għannejja magħrufa ta' dari—Rużar l-Għama.

HAJDU HAJDU. Meta t-tarbija taħbat biex tagħmel xi pass u jerħulha timxi waħedha, biex jagħmlulha l-qalb waqt li

jkunu b'idejhom miftuħin biex jilqgħuha, igħidulha: *Hajdu! Hajdu!*, jew, jekk tkun tifla, *Hajda.* Caruana (p. 225) igħid li *ħajdu* huwa d-diminutiv ta' *ħad* li tfisser *waħdu.*

HANNUSA. *Tagħmel ħannusa* meta tilgħab ma' geddum it-tarbija biex ma tħallihiex tibki. Imma Caruana igħid (p. 233) li dil-kelma *"occorre parlando ai bambini nell'espressione 'Agħmel ħannusa', divertendoli a far sporgere le labbra e soffiare forte per le narici, imitando il suono che fanno i porcini".* Bonelli (Suppl. *Arch. Glott. It.* p. 46, 1907) igħid li hi *atto del respirare in fretta in fretta per il naso producendo un rumore sordo."*

HASSULA. Banju, ħasla. Bonelli biss iġib din il-kelma u jagħtiha mill-għerq Għarbi *ġasal*, i.e., *ħasel.* Fil-fehma tiegħi din hija waħda mill-għamliet ta' diminutivi li jsiru billi jdeffsu *u* twila qabel l-aħħar konsonanti bħal minn *gidja—geduda;* minn *qarn—qarnuna;* u minn *żaqq—żaqquqa.*

IXX. Kelma li tfisser "kull ħaġa sabiħa, bħal dawl, eċċ." u tingħad biex isikktu t-tfal. Flok *ixx* ġie li tisma' *ixxi.* Preca igħid (p. 57) li *ixxi* jgħiduha lit-tfal għaliex *"ai bambini piace la scintillar del fuoco e il tremolar d'una fiammella. Anzi quando tu vuoi far capire ad un bambino che una cosa è bella, tu gli dici 'Ixx!'."*

INTETTI. Kelma li jagħtuha De Soldanis u Bonelli. Dan ta' l-aħħar ifissirha bħala ċapċipa bl-id u ta' l-ewwel (p. 481) bħala l-verb *battere, percuotere.*

JASSU. Bravu! Kelma biex jagħtu gost lit-trabi. De Soldanis jikteb hekk fuqha: *"pronunziata dai soli ragazzini in segno di allegrezza per qualche opera fatta dagli stessi, piacevole, e vale 'alla buon ora! Ah! quanto sei bravo.' 'Sewwa għal jassu', frase che significa così ben fatta che non vi si può opporre, questo affare è fatto senza risparmio, senza riguardo, quasi a perpetuo"* (P. 266) Caruana jagħti eżempju *Jassu għaċ-ċkejken tiegħi!* u jgħid li l-kelma tingħad *"ai bambini quando si vuol incoraggiare a far quache cosa specialmente a star ritti, e camminare, dare i primi passi* (p. 264).

(Fadal)